

VLADO BOŽIĆ

ŠPILJE SENJSKIH USKOKA

Vlado Božić
Braće Cvijića 17
HR 10000 Zagreb

UDK: 551.44(497.5-37 Senj)
94(497.5-37 Senj)"15"
Stručni članak
2004-12-31

O senjskim uskocima napisano je do sada mnogo znanstvenih, popularnih i književnih djela, ali se špilje, u kojima su se oni povremeno krili, spominju u svega nekoliko djela. Budući da se špilje uglavnom spominju samo usput, bez točnih podataka o njima, ovo je pokušaj rasvjetljavanja tajni povremenih boravaka senjskih uskoka u špiljama u bližoj i daljoj okolini Senja.

Kratko o uskocima

Epopėja senjskih uskoka trajala je relativno kratko, niti jedno stoljeće. Uskoci su bili stanovnici hrvatskih južnih krajeva, koji su se, bježeći pred Turcima, najprije sklonili u Klis, ali su nakon njegova pada 1537. prešli u Senj, koji im je idućih nekoliko desetljeća bio glavno sjedište. Po svim opisima njihovih osobina oni su bili hrabri borci, dobro su rukovali kuburama, mačevima i noževima, a na moru su u svojim malim, ali brzim brodicama bili neustrašivi pomorci. U susretima s neprijateljima, najprije s Turcima a onda i s Mlečanima, bili su uvijek nepredvidivi, pa su već samom svojom pojavom izazivali strah, od kojega je nastala uzrečica: "Bog te čuvaj senjske ruke." No, bili su i dovoljno razboriti da su se pred nadmoćnijim neprijateljem znali povući i čak sakriti. Dok su ratovali protiv Turaka, novcem im je pomagala Austrija, ali kada je plaća postala neredovita, na kopnu su napadali turske i

druge karavane, a na moru turske i mletačke brodove, i izdržavali se otimanjem svega neprijateljskog, kao što je hrana, oružje, dragocjenosti. I dok su dio otetog plijena davali Bečkom dvoru (posebno nakit), imali su njegovu naklonost, ali kako su više puta u pljački prevršili mjeru, Austrija je s Mlečanima 1617. sklopila mir. Tada je počelo masovno raseljavanje uskoka iz Senja u Liku, Hrvatsko primorje, pa čak i Žumberak. To je trajalo sve do 1624., kada prestaje svako aktivno djelovanje senjskih uskoka.

Pisci o skrivanju u špiljama

Kritično razdoblje za senjske uskoke, kada su neki bili prisiljeni privremeno napuštati Senj, počelo je početkom 17. st. Tada je, koncem siječnja 1601., za carskog kapetana Senja bio postavljen već zloglasni Rabatta. On je imao zadaću uvesti red, tj. spriječiti uskoke da više ne napadaju mletačke brodove, ali tako da mu svi uskoci iskažu potpunu pokornost. Tko to nije htio, bio je ubijen. Neki su tada napustili Senj i sklonili se u okolna brda. Nakon što je koncem 1601. Rabatta ubijen, više se ne spominje skrivanje uskoka izvan Senja.

Špilje kao skloništa uskoka koji su napustili Senj, spominje svega nekoliko autora. U svojoj knjizi *Junačka djela senjskih uskoka* Kerubin Šegvić napisao je:¹ "Još prije Rabattina dolaska dvije uskočke kompanije, jedna pod zapovjedništvom Vidašića i kapetana Moreta, a druga pod zapovjedništvom Miloša Buhovca i Ivana Sičića, pribjegoše u planinu i nastaniše se u špilji nazvanoj Orlovo gnjezdo. Ostalo ih je u gradu tek oko 300 koji su rugahu strahu tih odbjeglica..."

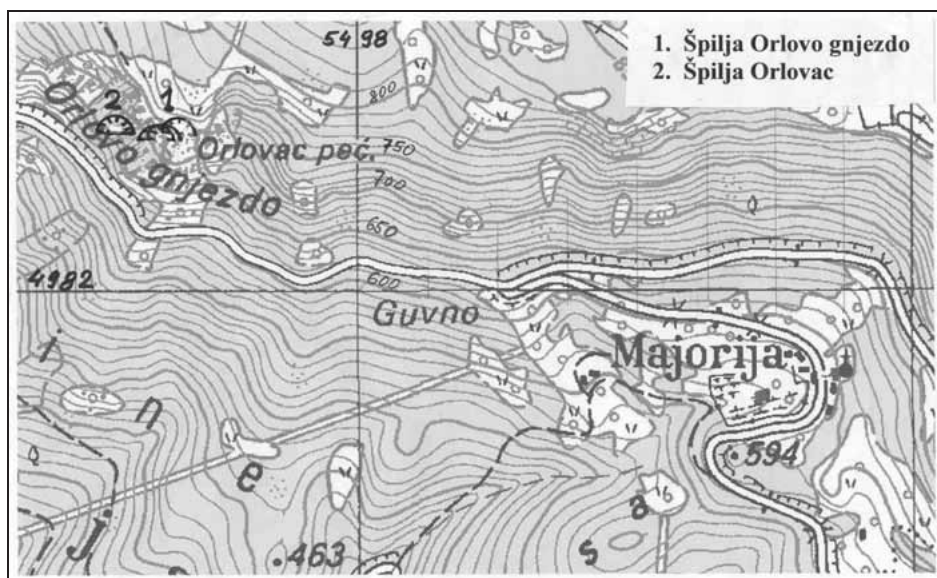
U članku "Senjski uskoci u borbi za samobitnost Senja" A. M. Gruenfelder kaže:² "Rabatta je na svome putovanju prema Senju dao uhapsiti usput zatečene uskoke i, radi zastrašivanja, raskoliti ih mrtve. S puta je poslao poruku Senjanima: Svi oni koji bi željeli ostati carski podanici neka ga dočekaju. To je potaklo nekolicinu Senjana, među njima nekog Jurišu Sučića, nazvanog "Hajduk", i Ivana Budanovića da napuste grad i sakriju se u kraškim špiljama. Odmah nakon svog dolaska 29. siječnja 1601. Rabatta je dao premjestiti iz Senja u Otočac čak 200 senjskih obitelji..."

U mnogim drugim djelima pisanim s povijesnog gledišta nema podataka o špiljama u kojima su se, i kada, skrivali senjski uskoci, pa ni u najnovijem, cjelovitom djelu – knjizi *Senjski uskoci* australske znanstvenice C. W. Bracewell nigdje se ne spominju špilje.³

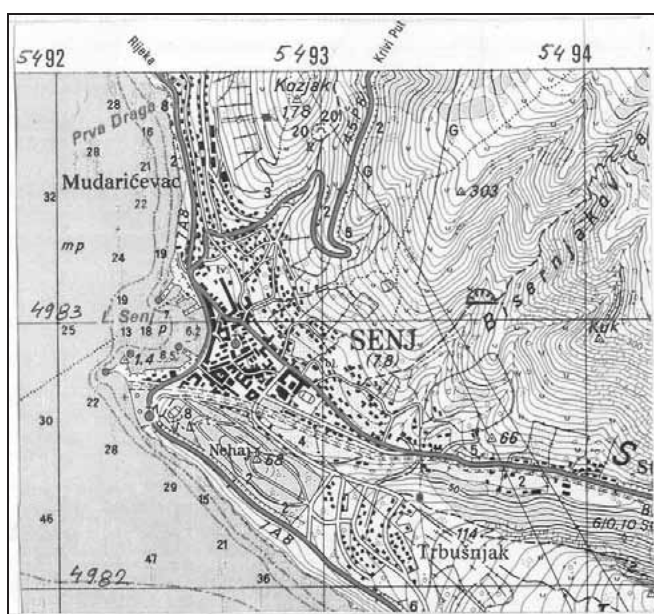
¹ K. ŠEGVIĆ, 1912, 56-60.

² A. M. GRUENFELDER, 2001, 134.

³ C. W. BRACEWELL, 1997.

Karta 1. Orlovo gnjezdo s ucrtanim lokacijama špilja Orlovo gnjezdo i Orlovac

Karta 2. Okolica Senja s ucrtanom lokacijom špilje Senjkinjice

Jedan od povijesnih dokumenata o događajima iz 1601. slučajno je došao u ruke književniku Augustu Šenoi (1838.-1881.) te ga zainteresirao za uskoke. Potrudio se pronaći više dokumenata o njima jer je želio napisati pripovijest baziranu na stvarnim događajima. Da bi što bolje opisao mjesto događaja, August Šenoa otputovao je u Senj i tu obišao sva mjesta koja se spominju u dokumentima. Tako je nastala poznata pripovijest *Čuvaj se senjske ruke*. Tu epizodu Šenoina života opisao je dr. Antun Barac u napomeni jubilarnom izdanju sabranih djela Augusta Šenoe.⁴

Prema Šenoinoj pripovijesti, nakon što su Mlečani ušli u Senj, uskoci su se povukli u planinu. To je Šenoa opisao ovako: "Bijaše noć, tvrda, mrka noć; – ni mjeseca, ni zvijezda, ni neba. Kao mrk div dizaše Orlovo gnjezdo svoju glavu. Po gorskoj stazi verahu se čudne sjene. Sjena za sjenom pope se uz brijeg, sjena za sjenom kao da je propala u brdo na istom mjestu, gdje se je kroz suho granje žarila plamena rumen. Propala? Kamo? U utrobu Orlova gnjezda pukla bijaše široka, visoka špilja. Sigurno utočište vukovima i Uskocima. U sto i sto gomila nicahu kameni rtovi sve više i više, sklanjajući se na vrhu u ogroman svod; na sto i sto mjesta vidio si crnih tragova dima tu od vatre gorskih junaka, koji su ovdje zaklanjali bili svoje kosti od bure, svoju glavu od krvnika. I sad plamsaše sred špilje velika vatra, sterući svoje rumeno svjetlo po bijelim vapnenim šiljcima, po grdnome svodu, po tamnim zakucima, po mrkim licima junaka, štono se poredali bili oko žive vatre. Bijahu to uskočki vojevode..."

Špilju u Orlovom gnjezdu spominje i Ivan Devčić u knjizi *Slike iz uskočkog života*,⁵ pa kaže: "Lijevo više Senjske drage, u onoj plavetnoj visini, uzdiže se tajanstveno brijeg Orlovo gnjezdo. Pred špiljom, što pukla u tome visu, stoje dva mlada uskoka na straži, pa razmatraju onaj gorski kraj podno sebe. U prostranoj i visokoj špilji prašti na ognju suho granje, a plamen osvjetljuje lica junaka, koji naokolo posjedali... nekad su se ovdje orlovi gnjezdili a sada se gnjezde sokoli uskočki"... Čudno li će se uzvrpoljiti ta "kraljica mora" (Mleci) kada dozna, da njezin providur sa otoka Krka sjedi u špilji uskočkih razbojnika..."

Pišući o tvrđavi Nehaj u Senju, Tomislav Đurić kaže:⁶ "... S vrha tvrđave Nehaj pruža se jedinstven pogled na... Senjsku dragu s Vratnikom i Orlovim gnjezdom - pećine u kojima su se sklanjali prognani uskoci."

⁴ A. ŠENOVA, 1932., knjiga V, 311-317.

⁵ I. DEVČIĆ, 1904, 57-58.

⁶ T. ĐURIĆ, 2004, 41.

Sl. 1. Pogled s Orlovoga gnijezda na more, brdo Trbušnjak i kulu Nehaj

Pisci o špiljama

Iz ovih nekoliko primjera u stručnoj literaturi i književnosti može se zaključiti da je špilja u kojoj se sklanjali senjski uskoci, bila špilja Orlovo gnijezdo. Danas se pod nazivom Orlovo gnijezdo podrazumijeva skupina stijena oko 5 km istočno od Senja, i oko 500 m jugozapadno od vrha V. Veljun (888 m). Srednja je nadmorska visina tih stijena oko 700 m. Vrlo su uočljive i iz Senja jer se nalaze točno u smjeru Senjske drage i ceste koja iz Senja vodi na prijevnoj Vratnik. Iz Senja, posebno s brda Trbušnjaka i kule Nehaj, u stijenama Orlova gnijezda, osobito za sunčana vremena, naziru se tamne sjene koje neodoljivo podsjećaju na velike špiljske otvore – ulaze u špilje. Ti su se otvori mnogo jače isticali prije više desetaka i stotina godina kada je cijeli jugozapadni obronak Orlova gnijezda bio gol, bez raslinja ili s malo raslinja. Sada je tu narasla visoka šikara ili niska šuma, koja, osobito dok ima lišća, iz smjera Senja djelomično zatvara pogled na te otvore.

Da su ti tamni otvori bili dobro vidljivi i prije nekoliko stoljeća, dokaz je i topografska karta dijela Hrvatske iz 1690.⁷ Radi se o topografskoj karti *La*

⁷ V. BOŽIĆ, 1985.

Croata e Contea di Zara talijanskoga kartografa Giacoma Cantellija, koju je 1690. u Rimu objavio Giacomo di Rossi, a na kojoj je tekst "Pechina" napisan točno na mjestu gdje se nalaze stijene Orlovo gnijezdo.

Tko god iz Senja gleda prema istoku, vidi te stijene i tri tamna otvora, jedan do drugog, te misli da su to otvori velikih špilja, međutim, to su otvori polušpilja ili pećina. Sigurno je da nitko od autora koji su dovodili Orlovo gnijezdo u vezu sa senjskim uskocima, nije osobno došao do tih otvora.

Prvi čovjek koji je pisao o njima i došao do njih, bio je geolog Josip Poljak. U svojoj knjizi *Planinarski vodič po Velebitu*⁸, opisujući detalj puta od Senja do Vratnika preko Orlova gnijezda, napisao je sljedeće: "... strminom mimo otrgnutog nastavljenog kamena, što strši iz bočine, do nedubokih triju pećina (golubinke), pa kratkim penjanjem uz stijenu do najzapadnje pećine na njih i na vrh Veljun (889 m)..." Josip Poljak pisao je o Orlovu gnijezdu kao o stijenama, a ne o špiljama, koje nije smatrao zanimljivim pa ih nije posebno opisao.

U *Vodiču po Senju i okolici* Ante Glavičić u tekstu je spomenuo Orlovo gnijezdo i dao skicu "Senj i bliža okolica" na kojoj je na odgovarajućem mjestu postavljen topografski znak za špilju i tekst Orlovo gnijezdo,⁹ ali u tekstu špilju nije povezo s uskocima.

Orlovo gnijezdo posjetili su 1961. članovi Speleološkog društva Hrvatske kada su istraživali Velebit. Oni su sigurno vidjeli i ove tri polušpilje, ali ih u svom izvještaju nisu ni spomenuli. Oni su istražili malu špilju niže ovih polušpilja i nju nazvali špilja Orlovo gnijezdo.¹⁰ Prema njihovu nacrtu to je uska i niska špilja duga 32 m.

Tu špilju istražio je i Josip Poljak,¹¹ koji je dao njezinu skicu i fotografiju ulaza. Po njegovim podacima špilja je uska i niska, duga 36 m. Iz fotografije se vidi da oko ulaza nema raslinja pa je otvor bio lako vidljiv i iz daljine. On je špilju zvao Orlovac.

Jedina špilja u okolici Senja koju su sigurno poznavali stanovnici Senja u doba senjskih uskoka, jest špilja Senjkinjica, udaljena oko 1 km od senjske luke u dragi Bisernjakovici. O njoj su pisali geolozi Stjepan Vuksan u djelu *Fenomenalni oblici krasa u Hrvatskom primorju* i Josip Poljak u djelu *Pećine hrvatskoga krša II*.¹² Oba su autora izradila skicu špilje, a Vuksan je fotografirao i ulaz, ali nisu ovu špilju dovodili ni u kakvu vezu sa senjskim uskocima.

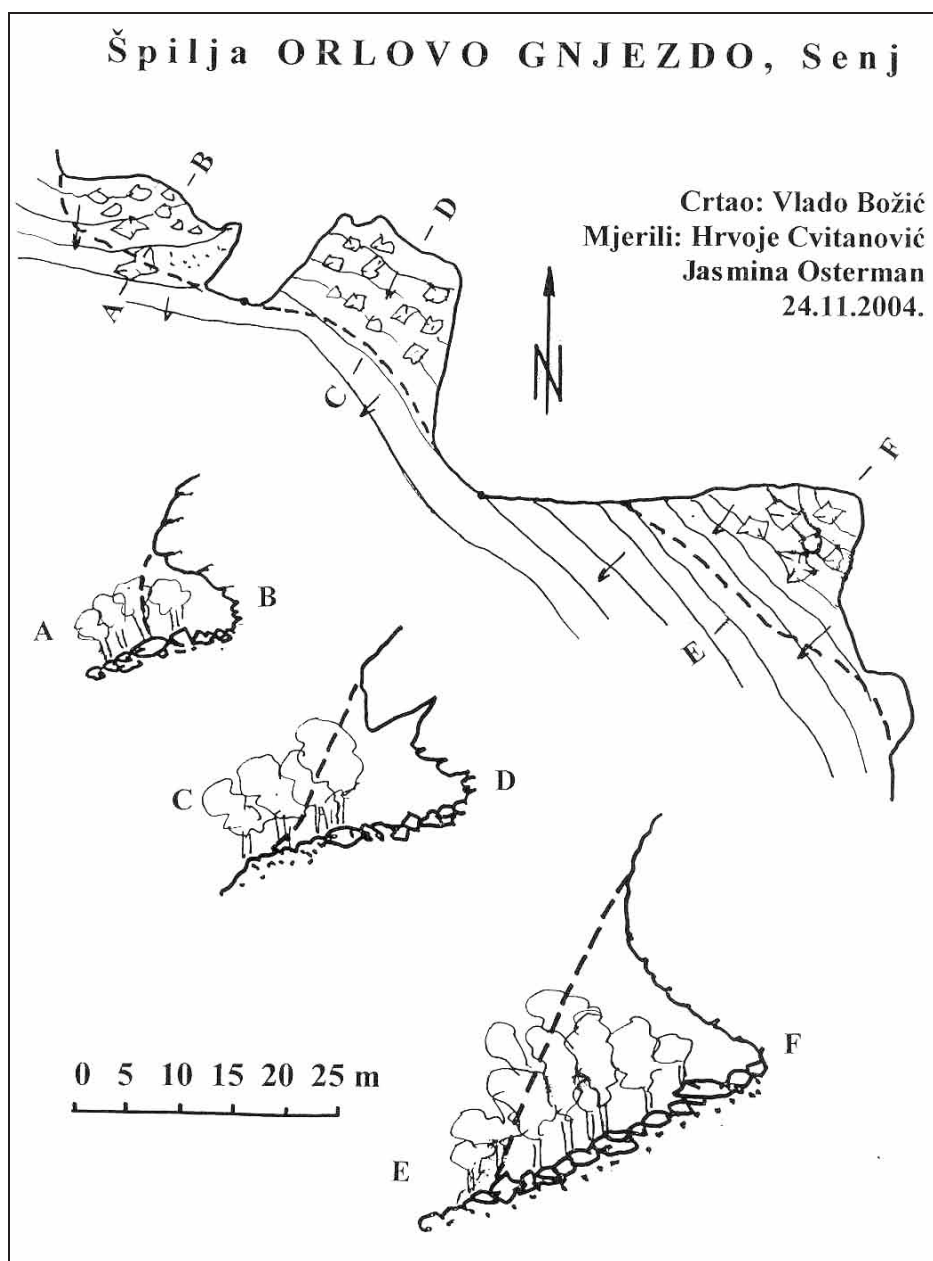
⁸ J. POLJAK, 1929, 75.

⁹ A. GLAVIČIĆ, 1974, 5-6.

¹⁰ SDH, 1961, 6, T. I.

¹¹ J. POLJAK, 1922, 265-266, T. VII.

¹² S. VUKSAN, 1907, 18-20; J. POLJAK, 1922, 265-266, T. VII.

Plan 1. Nacrt špilje Orlovo gnijezdo

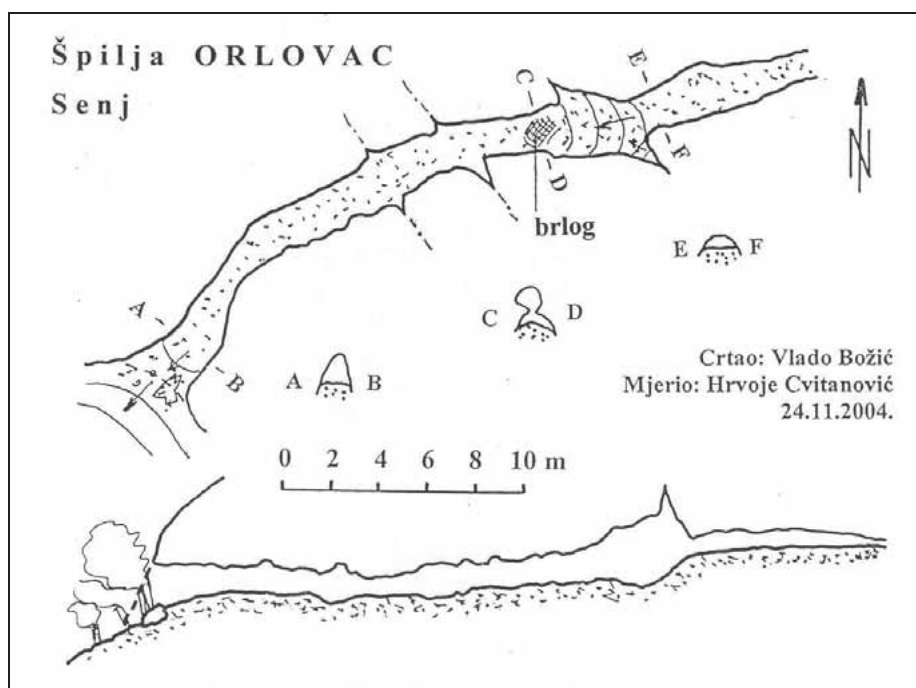

Sl. 2. Zapadni dio Desne polušpilje (špilja Orlovo gnijezdo)

U zaleđu Senja, odnosno u području Senjske drage od Senja do Vratnika, te nekoliko kilometara sjeverno i južno od nje, nema za sada drugih poznatih špilja (jama ima više). Mala ekipa u sastavu Hrvoje Cvitanović, Jasmina Osterman i Vlado Božić odlučila je posjetiti ove poznate špilje i tražiti tragove eventualnog boravka ljudi u njima, posebno iz doba senjskih uskoka. Ekipa je boravila na terenu 24.-25. studenog 2004. i tom prilikom topografski i fotografski snimila špilje te u njima tražila tragove ljudske prisutnosti.

Opisi špilja

Špilja Orlovo gnijezdo je niz od tri polušpilje u stijenama zvanim Orlovo gnijezdo. Stijene se nalaze 1,5-2 km sjeverozapadno od prijevoja Vratnik i oko 0,5 km jugozapadno od vrha V. Veljun (888 m). To područje stijena, nastalo u lijaskim vapnencima, široko je oko 500 m i visoko oko 200 m, s golim, mjestimično vrlo strmim i okomitim stijenama te strmim, djelomično zaraštenim siparima, okrenutim prema jugozapadu. Stijene su vidljive iz velike daljine. U središtu tih stijena nalaze se tri polušpilje. Na novijim topografskim kartama 1 : 50.000 i 1 : 25.000 u središtu stijena nalazi se topografski znak za špilje i tekst "Orlovac peč."

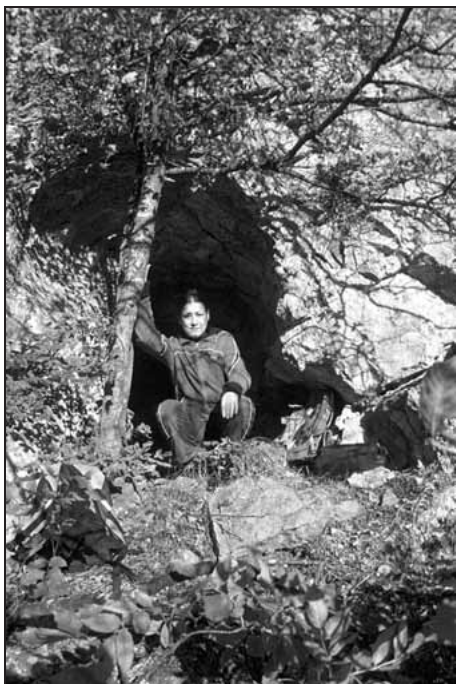

Plan 2. Nacrt špilje Orlovac

Pristup je najlakši s ceste koja prolazi ispod stijena Orlovo gnijezdo. Na velikoj serpentini ceste Vratnik – Senj iznad sela Majorija treba skrenuti na cestu u smjeru sjeverozapada koja vodi preko sela Francikovac do Krivog Puta. Oko 700 m od odvojka, ispod strmog sipara iz kojeg strši kameni "zub" visok 7-8 m, udaljen od ceste dvadesetak metara, treba se početi penjati uzbrdo, s njegove desne strane, u smjeru sjeveroistoka do pod okomite stijene. Sipar je u donjem dijelu obrašten travom, a u gornjem šikarom. Oko 150 m od ceste, ispod stijena nalaze se polušpilje. Uspon je težak jer puta nema.

Otvori polušpilja okrenuti su kao i stijene u smjeru jugozapada. Položaji sredine otvora određeni su pomoću uređaja GPS. Polušpilje imaju koordinate ulaza:

Lijeva	Srednja	Desna
X = 4982,297	X = 4982,286	X = 4892,265
Y = 5497,587	Y = 5497,612	Y = 5497,640
Z = 705	Z = 705	Z = 724

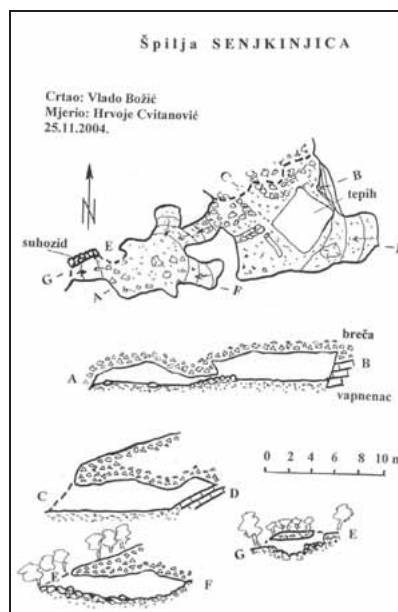
Sl. 3. Pogled na ulaz u špilju Orlovac

Desna polušpilja ima najveći otvor, širok tridesetak metara, visok u sredini petnaestak. Dubina je najdubljeg dijela polušpilje svega 15 m. Tlo je koso, prilično strmo, a sastoji se od urušenog kamenja, golih stijena i raslinja. Nema veće ravne površine. Cijela je polušpilja osvijetljena danjim svjetlom. Unatoč pomnom pregledavanju tla i stijena nije nađeno ništa što bi upućivalo na boravak ljudi u polušpilji.

Srednja polušpilja nalazi se dvadesetak metara niže od desne i tridesetak metara sjeverozapadnije. Širina otvora je dvadesetak metara, a visina desetak. Dubina iznosi desetak metara. Tlo je također koso, ali ne tako strmo kao u desnoj polušpilji, a sastoji se od urušenog kamenja, golih stijena i raslinja. I ova je polušpilja osvijetljena danjim svjetlom. Ni ovdje nije nađeno ništa što bi ukazivalo na boravak ljudi u polušpilji.

Lijeva polušpilja je najmanja, a nalazi se u približno istoj razini kao i srednja, udaljena od nje dvadesetak metara u pravcu sjeverozapada. Otvor je širok petnaestak metara, a visina mu iznosi 7-8 metara. Dubina ove polušpilje je svega 6-7 m, ali na njezinu kosom tlu ima nekoliko ravnih mjesta. I tu je tlo kamenito, ali između stijena i kamenja ima nanosa zemlje i u njoj tragova vatre. Ovdje je sigurno netko boravio jer je ložio vatru. I ova je polušpilja osvijetljena danjim svjetlom.

Plan 3. Nacrt špilje Senjkinjice

Sl. 4. Istočni ulaz u špilju Senjkinjicu

U svakoj polušpilji, s njezina zapadnog dijela, pruža se pogled na jug i zapad, pa se vidi Senjska draga, Senj, more i otoci. Iz središnjeg i istočnog dijela polušpilje pogled zaklanja raslinje (šikara i niska šuma). Ni u jednoj polušpilji nema vode, važnog elementa za dulji boravak u njoj. Pristup do polušpilja moguć je jedino odozdo, strmim siparom. Sa zapada polušpilje zatvara strmi, vrlo teško prolazan kameni greben, dok se na istok od polušpilja može doći na obli zarastao greben do strmog sipara kojim se može ili dolje na cestu ili gore na vrh stijena. Zbog strmine ispred polušpilja u slučaju napada relativno bi ih lako bilo braniti.

Špilja Orlovac, nazvana tako prema J. Poljaku, koji ju je prvi imenovao, nalazi se pedesetak metara niže od triju polušpilja i stotinjak metara zapadnije. Otvor ove špilje, okruglastog oblika, promjera oko 2 m, okrenut prema jugozapadu, nalazi se ispod jedne desetak metara okomite stijene (u njezinu zapadnom podnožju), teško uočljiv, jer pred otvorom sada raste grmlje koje ga potpuno zatvara. Koordinate ulaza su: $X = 4982,364$, $Y = 5497,536$ i $Z = 659$.

Pristup je također s ceste za Francikovac. Strmim zaraštenim siparom treba se uspeti stotinjak metara do pod stijenu, desno od izrazitog grebena. Penjanje treba početi pedesetak metara lijevo od lako uočljivog "zuba" u siparu.

Špilja se proteže u smjeru sjeveroistoka. Uska je i niska. Prolazna je trideset metara, a dalje se strop toliko snizi da provlačenje više nije moguće. Prvih 5-6 m širina i visina su takvi da čovjek može stajati (širina 1,5 m, a visina najprije 1,8 m, a onda se snizi na 0,8 m), pa se dalje može ići jedino pužući. Malo veće proširenje nalazi se dvadesetak metara od ulaza (2 x 2 m). Tlo se sastoji od zemljanog nanosa. Do proširenja u špilji tlo je suho, a dalje vlažno (blato). Ispred proširenja nađeno je mnoštvo donesene suhe trave, vjerojatno brlog neke životinje, možda jazavca. Danje svjetlo za sunčana vremena prodire desetak metara u špilju. U njezinu ulaznom dijelu mogla su boraviti 3-4 čovjeka. Vode u špilji nema, iako su stijene i tlo u dubljem dijelu špilje vlažni. Teren ispred špilje strm je i u slučaju napada relativno bi ga lako bilo braniti. Ni u tlu niti na stijenama nije nađeno tragova boravka ljudi u špilji.

Ni u jednoj od navedenih špilja, pa niti na okolnim stijenama, nije sada nađeno ptičje gnijezdo, pa čak ni gnijezdo neke male ptice. Orlovi su se ovdje morali gnijezditi vrlo davno, vjerojatno prije razdoblja senjskih uskoka.

Jedina špilja u bližoj okolici Senja u kojoj ima tragova boravka ljudi, jest špilja Senjkinjica. Nalazi se 1 km istočno od luke (mora) u Senju u dragi Bisernjakovici, u području grmlja i niskog raslinja, na sjeverozapadnom obronku drage, na nadmorskoj visini od 143 m. Koordinate ulaza su: $X = 4983,051$ i $Y = 5493,609$.

Pristup je iz istočnog dijela Senja, od bolnice. S ceste u pravcu Vratnika treba skrenuti prvom ulicom na istok, uzbrdo, proći pokraj zadnjih kuća i doći na stazu koja vodi u dragu Bisernjakovicu u pravcu istoka. Nakon oko 500 m staza s lijevog obronka drage prelazi na suprotni, sjeverozapadni obronak i tu se, desetak metara nakon prelaska povremenog bujičnjaka, nalaze ulazi u špilju (ima ih tri). Lijevi (istočni) ulaz vidljiv je sa staze. Otvori špilje okrenuti su prema sjeveru i zapadu.

Špilja ima tri otvora. Prirodno je imala dva, ali je jedan, onaj zapadni, djelomično zagrađen suhozidom, tako da su nastala tri otvora. Istočni otvor širok je 9 m i visok 2 m. Iza njega prostire se dvorana veličine 8 x 10 m, visoka 2 m. Istočni zid dvorane čini vapnenačka stijena jurske starosti, dok su ostale stijene i strop građeni od relativno krušljive pleistocenske bujične breče. U dvorani ima mnogo tragova boravka ljudi. Na ulazu je naslagano kamenje koje s istočne strane štiti ulaz od zarušavanja, a zapadno od ulaza sagrađeni su niski suhozidi kojima je sada teško odrediti svrhu. U sredini dvorane nalazi se sada veliki tepih (studeni 2004.) a po stranama dvorane mnoštvo raznog smeća. Desno (zapadno) od ovog ulaza u tlu se u smjeru zapada nalazi niski (neprolazni) spoj s dvoranom u koju se ulazi na srednji ulaz. Popne li se čovjek na stijenu iznad ulaza, u smjeru zapada lijepo se vidi more, brdo Trbušnjak i kula Nehaj.

Osam metara od lijevog ulaza u pravcu zapada nalazi se srednji ulaz, okrenut prema sjeveru. Nekad je bio širok 5 m, ali je suhozidom zagrađen tako da se u špilju sada ulazi kroz otvor veličine 1 x 1 m. Onaj treći otvor, otvoren sada u pravcu zapada, vrlo je malen (0,5 x 0,4 m). Iza ovih otvora prostire se dvorana 5 x 8 m, visine stropa 1,5 m. Cijela se dvorana nalazi u breči. Istočno od srednjeg ulaza nalazi se niski kanal, dug oko 4 m, koji vodi u onu istočnu dvoranu. Spoj s drugom dvoranom vidljiv je, ali sada neprolazan. Na skicama S. Vuksana i J. Poljaka taj je prolaz nacrtan kao zazidan kamenjem. Oba su zapisala da je to učinjeno zato jer je tada površinska međa između dvaju posjeda prolazila upravo iznad ovog mjesta, između dvaju otvora, pa je zid sagrađen i u podzemlju. Poslije je netko zid maknuo, ali nije prolaz proširio toliko da li se moglo provući. Odmicanjem preostalog kamenja kanal bi lako postao prolaznim. I u ovoj dvorani ima mnogo smeća, ali manje nego u istočnoj. Obje su dvorane osvijetljene danjim svjetlom, iako ova zapadna slabije.

U istočnoj dvorani na više mjesta ima rupa u tlu, tragova kopanja u kojima se vide slojevi taloga. U tim se slojevima lako mogu razabrati tri crna sloja s tragovima vatrišta i kostiju. Ovdje bi trebalo obaviti sustavno arheološko iskopavanje.

Zaključak

Prateći dostupnu literaturu, stječe se dojam da je Orlovo gnijezdo nekad bilo glavno (privremeno) skrovište senjskih uskoka, međutim, obavljena speleološka istraživanja tog područja to ne potvrđuju jer u tri polušpilje u središtu Orlovih stijena ljudi su se mogli skloniti samo neko vrlo kratko vrijeme, budući da su otvori polušpilja vrlo veliki, svako paljenje vatre bilo bi vidljivo iz velike daljine, tlo polušpilja nije ravno, nezgodno je za odmor i ležanje i nema vode. Tragove vatre u zapadnoj polušpilji treba još detaljno proučiti i utvrditi vrijeme paljenja vatre. U svakom slučaju, ove polušpilje nisu mogle biti sklonište ni većeg broja ljudi niti dulje vrijeme.

Ako netko misli da su se iza ovih otvora nekada nalazili prolazi u dublje dijelove špilje, a poslije su zarušeni, nema pravo, jer polušpilje čine žive, čvrste stijene. Kamenje na tlu dio je prirodnog procesa otkidanja sa stropa zbog utjecaja atmosferskih promjena. Veliki špiljski prostori opisani u književnim djelima (Šenoa, Devčić) plod su pišćeve mašte.

Špilja Orlovac je mala. U njoj su sklonište mogla naći svega 3-4 čovjeka, i to samo neko vrlo kratko vrijeme.

Osim toga, u literaturi stoji da su uskoci morali iz Senja bježati zimi (Rabatta je u Senj došao 29. siječnja 1601.), dakle u vrijeme jakih i hladnih vjetrova i niskih temperatura, a navedene špilje nisu mogle pružiti odgovarajući zaklon tijekom cijele zime. Imenovani uskoci koji su tada napustili Senj, ili su se sklonili u neke kuće u zasecima u brdima ili su pronašli neke špilje koje speleolozi još nisu otkrili. U svakom slučaju ova tajna nije riješena, pa bi još trebalo povijesno i arheološki proučiti sva naselja u okolini Senja i obaviti sustavno speleološko istraživanje senjskog zaleđa.

Jedina špilja koja je mogla biti sklonište uskokima, jest špilja Senjkinjica. Dovoljno je velika da se u nju moglo skloniti desetak ljudi. Međutim, ta se špilja nalazi svega 800 m od ondašnjih istočnih zidina grada. Ako je u dragi Bisernjakovici u ono doba bilo raslinja (na fotografijama S. Vuksana vidljivo je da je okolica bez raslinja) možda više nego sada, onda su i ulazi bili bolje zaštićeni. Onaj suhozid ispred zapadne dvorane možda je sagrađen baš tada. Ali kako se s ulaza u špilju lijepo vidi kula Nehaj, tako se i s Nehaja vidi ulaz u špilju, osobito ako se u špilji pali vatra. U zimskom razdoblju vatra je bila prijeko potrebna, pa bi se dim iz špilje dobro vidio. Više svjetla o tom problemu moglo bi dati sustavno arheološko istraživanje špilje i terena ispred špilje.

Literatura:

- Vlado BOŽIĆ, Najstariji slikovni prikazi hrvatskih speleoloških objekata, *Speleolog*, Zagreb, 1985, 30/31, 1982-1983.
- Catherine Wendy BRACEWELL, *Senjski uskoci – piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u šesnaestom stoljeću*, Zagreb, 1997.
- Ivan DEVČIĆ, *Uskočka osveta – Slika iz uskočkog života u XVII. stoljeću*, Zagreb, 1904, 57-58.
- Tomislav ĐURIĆ, Nehaj grad – tvrđava slavnih senjskih uskoka, *Meridijani*, 90, Samobor, prosinac 2004, 41.
- Ante GLAVIČIĆ, *Vodič po Senju i okolici*, Rijeka, 1974.
- Anna Maria GRUENFELDER, Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja, *Senjski zbornik*, 28, Senj, 2001, 134.
- Josip POLJAK, *Pećine hrvatskog krša II – Pećine Hrvatskog primorja od Rijeke do Senja*, Zagreb, 1922.
- Josip POLJAK, *Planinarski vodič po Velebitu*, Zagreb, 1929.
- SDH, Speleološki objekti na karti 1 : 50000, Senj I, Zagreb, 1961, str. 6 i tabla I.
- Kerubin ŠEGVIĆ, *Junačka djela senjskih uskoka*, Zagreb, 1912.
- August ŠENOVA, Čuvaj se senjske ruke, *Sabrana djela Augusta Šenoe*, Zagreb, 1932.
- S. VUKSAN, *Fenomenalni oblici krasa u Hrvatskom primorju*, Senj, 1907.

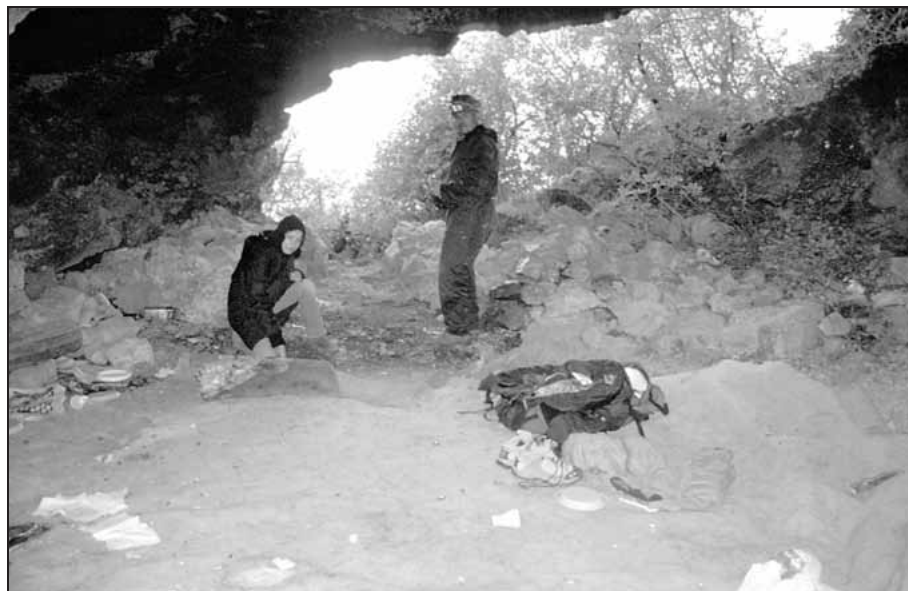
Sl. 5. U sredini Srednje polušpilje (špilja Orlovo gnijezdo)

Sl. 6. Ravni dio Lijeve polušpilje (špilja Orlovo gnijezdo)

Sl. 7. Ulazni dio špilje Orlovac

Sl. 8. Istočna dvorana špilje Senjkinjice

THE CAVES OF SENJ'S USKOKS

Summary

Although there have been written quite a lot of papers related to Senj's Uskoks, there are only a few related to the caves where they temporarily hid. The Uskoks were refugees from southern Croatian regions who, escaping from the Turks, first found shelter in Klis and when in 1537 Turks took this castle, the Uskoks moved to Senj. Senj was their centre until 1624 when their activities stopped. Although they were fearless and brave on the sea as on the coast, they were rational enough to leave in front of much stronger enemy, mostly the Venetians, when they then hid in hills and caves. The most difficult time for them was at the beginning of the 17th century when the notorious Captain Rabatt became Senj's Imperial Deputy. He demanded their complete obedience. Whoever did not accept this, was killed or had to leave Senj. Some Uskoks were hiding in hills. In literature we can find notes about some karst caves, especially the Orlovo Gnijezdo (Eagle's Nest) cave.

Hrvoje Cvitanović, Jasmina Osterman and Vlado Božić formed a team and researched the terrain of Senj's hinterland on the 24th and 25th November 2004. They explored three caves: Orlovo Gnijezdo, Orlovac in the cliffs of Orlovo Gnijezdo, 5 kilometres from Senj and the Senjkinjica cave only 800 metres from the Senj's town's walls. It was found out that the Orlovo Gnijezdo cave (which is in the middle of the Orlovo Gnijezdo cliffs) makes a chain of three semi-holes. Only in one of them were traces of fires found but it was not established how old those traces are. In the Orlovac cave in the west foot of the Orlovo Gnijezdo cliffs no human traces were found. There were many human traces found in the Senjkinjica cave (more fire layers and bones) in the layers of the cave floor.

This short research did not give unambiguous answers to the question of where the Uskoks hid. To obtain more results it would be necessary to carry out a history and archaeology research of all of the settlements in Senj's hinterland and systematic potholing research in this region.

DIE HÖHLEN DER SENJER USKOKEN

Zusammenfassung

Obwohl zum Thema der Senjer Uskoken viele Artikel geschrieben wurden, kann man feststellen, dass die Literatur über die Höhlen in denen sie sich verborgen hatten, sehr mangelhaft ist.

Die Uskoken waren Nachkommen der Bergbewohner aus Herzegovina und der rebellischen Dalmatiner die vor den Türken Zuflucht in Klis suchten. Als Klis von den Türken 1537 erobert wurde, übersiedelten sie nach Senj. Ihre Tätigkeit hörte 1624 auf, als sie Senj und die Umgebung verlassen mussten.

Obwohl sie zu Wasser und zu Land tapfer und mutig waren, waren sie doch vernünftig, und sie verborgen sich vor dem stärkeren Feind, hauptsächlich von den Venezianern (wenn das nötig war), in Berge und Höhlen. Es war ihnen am schwersten am Anfang des 17. Jahrhunderts als der im üblen Rufe stehende Kapitän Rabatta zum Senjer königlichen Landverweser ernannt wurde. Er verlangte von den Uskoken eine unbedingte Gehorsamkeit. Wer ihm nicht folgen wollte, wurde getötet, oder musste Senj verlassen. Einige Uskoken verborgen sich in den Bergen. Als einen solchen Ort erwähnt die Literatur die Karst-Höhlen, hauptsächlich die Höhle Orlovo gnijezdo (das Nest des Adlers).

Um diese Höhlen zu entdecken, besuchte eine dreigliedrige Ekipe (Hrvoje Cvitanović, Jasmina Osterman und Vlado Božić) am 24. und 25. November das Gebiet im Hinterland von Senj und untersuchte drei Höhlen: Orlovo gnijezdo, Orlovac und Senjkinjica. Es wurde festgestellt, dass die Höhle Orlovo gnijezdo (im Mittelpunkt der Felsen) eigentlich eine Reihe von 3 großen Halbhöhlen darstellt. In einer von diesen wurden Spuren des Feuers gefunden, aber man konnte nicht feststellen, wann das Feuer hatte brennen mögen.

In der Höhle Orlovac wurden keine Spuren des Menschen gefunden, aber in der Höhle Senjkinjica, in den Schichten des Höhlenbodens, wurden viele Spuren des Aufenthalts des Menschen entdeckt.

Diese Untersuchung konnte keine eindeutigen Antworten an die Frage des Versteckens der Uskoken geben. Es wäre deswegen notwendig eine geschichtliche und archäologische Untersuchung aller Unterkünfte im Hinterland von Senj durchzuführen.